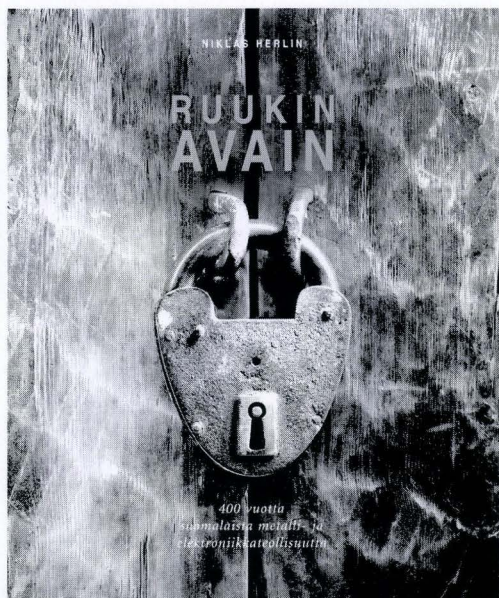

TEKNOLOGIATEOLLISUUDEN NÄYTTELYKÄSIKIRJOITUS

Panu Nykänen

Niklas Herlin: Ruukin avain. 400 vuotta suomalaista metalli- ja elektroniikkateollisuutta. Teknologiateollisuus ry. Tammer-Paino, Tampere 2003. 207 s.

Harvemmin historiateoksen esipuheessa kerrotaan, ettei käsillä oleva kirja ole historia, eikä ainakaan missään tapauksessa tieteellinen sellainen. Niklas Herlinin kirjoittaman suomalaisen teknologiateollisuuden menneisyyttä kuvaavassa kirjassa näin tehdään. Esipuheessa kerrotaan, että kysymyksessä on ”tarina suomalaisen metalliteollisuuden historiasta”.

”Avainta” on hauska verrata kahteen Automaatio- ja systeemitekniikan seuran vasta julkaisemaan upeaan historiateokseen. Toisen osan esipuheessa nimittäin Raimo Ylinen toteaa myös, etteivät ammattimiesten tarkastetut muistelukset olisi objektiivista his-

toriankirjoitusta. Tässä kirjoittaja pahan keran erehtyy. Miten omakohtainen tapahtuman kokeminen poistaisi menneisyyttä kuvaavalta tarinalta yltä historian arvokaan viitan (vai pitäisikö sanoa taakan), jos keran kaikesta päätellen tekstiä laadittaessa on pyritty objektiivisuuteen kaikkien taiteen sääntöjen mukaisesti? Esipuheen kirjoittaja kaiketi halusi kertoa, ettei viime vuosikymmenistä kertovia tarinoita kokoamaan ole tarvittu historiantutkijaa, koska tapahtumat itse kokeneet ovat niistä vielä kertomassa, eikä teoksessa ole pyritty kokoavaan selitykseen tapahtuneesta.

Herlinin toteamus sen sijaan asettaa lukijan vaikean tilanteen eteen, koska kysymyksessä on aivan toisen luontoinen teos. Laskeako saman tien opus käsittämättömänä käsitään, vai ryhtyäkö pohtimaan, mikä tämä kauniisti kuvitettu, juuttikansiin sidottu tarina sitten oikeastaan on? Historiahän on toteen näytettävissä oleva tarina menneisyydestä. Pitäisikö tällaisia teoksia varten herättää henkiin Lönnotin vierasperäisen historia-sanan sijaan esittämiä termejä, onko tämä ehkä tarinamus?

Luettuani tekstin muutamaan kertaan, käsityksekseni muodostui, että kysymyksessä on pyrkimys vakavamielisen historiateoksen laatimiseksi, vaikka esipuheessa yritetäänkin kritiikkiä vaientaa. Historian kirjoittaminen on vaikeaa. Noin 115 vuotta sitten maanmittari Bruno Stenius kirjoitti kauniisti oman Piirteitä-teoksensa esipuheessa kaikkien historiankirjoittajien ikiaikaisen ongelman:

”Kun historian kirjoittaja ryhtyy alustavaan työhönsä arkistoista kokoilemaan erikoistapauksia ja merkillisyyksiä jotka ovat omiansa kuvaamaan aikojen olevia oloja ja vaiheita, sattuu usein että tutkijan huomio kääntyy johonkin erikoistapaukseen lujemmin ja kauemmaksi aikaa kuin muuanne.

Silloin hän siitä tekee omatakeisen arvostelun, joka voi olla, kuten sanotaan, puolueellinen. Voipa sattua että tästä yksityisseikan kovimmasta arvostelusta kokonaisuudeksi sulatettu tekeleensäkin kantaa jälkiä... Näihin arveluihin tuli tämän kirjoittaja. Jos hän ei ole onnistunut valamaan tällä juotoksella kokonaista johdonmukaista teelmästä, on historioitsija kyky huono, tahto on ollut hyvä.”

Voihan sen näinkin sanoa.

”Avain” täyttää monia vakiintuneen historiajulkaisun muotoja. Tunnetun etujärjestön kustantaman teoksen esipuheessa vedotaan joukkoon tunnettuja teollisuuden ja tieteen nimiä. Kirjoittajalla itsellään on taustastaan johtuen suuri määrä ensikäden tietoa metalliteollisuuden historiasta, ja teksti on paikoin varustettu lähdeviitteillä. Historiankirjoitus ei ole ammattina suljettu kuten lääkärin tai apteekkarin. Kirjoittaja on siis pätevä tehtävään, johon hän on ryhtynyt.

Teoksen rajauksen Herlin kertoo tapahtuneen lähinnä sattumanvaraisesti. Teoksen lähdeluettelossa kuitenkin vakuutetaan, että teksti perustuu tunnetun taloushistorian tutkijan Kai Hoffmanin tekemään tutkimukseen. Tämän tutkimuksen ja nyt tehdyn julkaisun välinen suhde jää valitettavan hämäräksi. Toivottavasti lähivuosina saamme Hoffmanin esityksen luettavaksemme, sillä tutkimusta tekemällä teollisuudenkin historiankirjoitus varsinaisesti edistyy.

Teoksen arvioinnissa auttaa se, että Herlin erikseen mainitsee pyrkineensä välttämään historian tutkijan kaikkein hankalimmat ja aikaa vievimmat ongelmat: pyrkimyksen objektiivisuuteen ja kattavuuteen. On haluttu tehdä työekonomisesti toimiva, mutta teknologiateollisuuden menneisyyttä suurelle yleisölle valaiseva ja innostava esitys.

Erilaiset näyttelykäsikirjoitukset ovat usein tällaisia. ”Avain” olisi myös mainio televisio-ohjelman runko. Niklas Herlin on varmasti ollut oikea valinta laatimaan tällaisen tekstin. Kirjoittaja tunnetaan räväkkänä journalistina. Tekstissä purkautuu näkyville monia konepajateollisuuden legendoja, jotka on esitetty sujuvasti ja viihdyttävällä tavalla. Teoksen kirjoitustapaa voisi kuvata lähinnä ”historiaa pitkin poikin -tyyliksi”. Teksti liikkuu luistavasti ja lukijaa huvittavalla tavalla siankasvatuksen, Kustaa II Adolfin ja Tsaika-autojen välimaastossa. Muutamaan kertaan esitetyt ajan kuvaa värittämään tarkoitetut esimerkit ovat peräisin kaunokirjallisuudesta.

Kirja ei kuitenkaan ole ongelmaton. Se on laadittu muistuttamaan historiateosta. Sellainen se siis tekijän mielestä ei ole, mutta lukijalta tämä huomautus saattaa helposti unohtua – varsinkin kun julkaisija ja esipuheessa mainitut taustahenkilöt vakuuttavat arvoallallaan muuta. Insinöörikunnan historia – erityisesti ehkä konepajainsinöörien – ei perustu kirjalliseen, vaan suulliseen traditioon. Alalta on julkaistu suhteellisen vähän tutkimuksia ja muistelmia. On aivan eri asia mitä yritysten hallinnon ja talouden historiasta on kirjoitettu.

Tästä syystä olemassa olevat teknillistä työtä koskevat julkaisut ovat ehkä saaneet liiankin suuren painoarvon. Myös alan historiasta kertova suullinen traditio on joskus kovin voimakas. Herlinin ajatuksen juoksua onkin suhteellisen helppo seurata, kunhan tuntee hieman lähteitä. Kuten odottaa sopii, teoksen ongelmat löytyvätkin juuri tästä yhtälöstä. Herlin käsittelee kirjassaan valtaosan määrän erilaisia asioita, eikä yksittäisen ongelman esille nostaminen tee oikeutta teokselle. Jollakin tavoin on kuitenkin kerrottava, mikä tekstissä vie harhaan. Etevä tekstin toimittaja olisi todennäköisesti

kyennyt purkamaan tämän tapauksen pois lopputuloksesta. Yritän valita toimivan esimerkin.

Kone ja Silta ei todennäköisesti vienyt ensimmäistä kokonaista Suomalaista paperikonetta ulkomaille. Herlin mainitsee Tšekoslovakiaan vuonna 1949 tehdyn kaupan. On tunnettua, kuinka tämä Stetin paperikoneen kauppa allekirjoitettiin jouluna 1949 ja kuinka Wahlforss ilmoitti tapahtuman puhelimella presidentti Paasikivelle ensimmäisenä alan vientikauppana.

Kone toimitettiin vuonna 1953. Tässä tapauksessa olisi syytä pohtia, koska tehtiin Oy Tampella Ab:n Prahaan Hensovcelle myös vuonna 1953 toimittaman tissupaperikoneen tai A. Ahlström Oy:n Karhulan konepajan Olsanyyn edelleen samana vuonna toimittaman ohkopaperikoneen kaupat? Jos ensimmäisiä suomalaisia kokonaisia vientiä menneitä paperikoneita etsitään, ne löytyvät Karhulan konepajan tuotannosta jo ensimmäisen maailmansodan ajalta, vaikka tiedot Venäjälle toimitetuista kartonkikoneista ovatkin hataralla pohjalla.

Tieteellisen historiantutkimuksen eräs kantava ajatus on tutkimuksen läpinäkyvyys. Stetin koneen historia on niin hyvin tunnettu, että Herlinin esittämä lausahdus olisi ymmärrettävä ja perusteltu, jos kirjoittaja olisi maininnut millä perusteella ja miksi tämä esimerkki on otettu esille. Näinhän pyrkii historiantutkija tekemään. Nyt asia esiintyy asiana, joka on vain uskottava, jos niin mielellä. Tämäkin legenda elää tämän julkaisun jälkeen pitkään myös tutkimuskirjallisuudessa, vaikka kirjoittaja pyrkii asiasta varoittamaan.

Kirjan ansioksi on laskettava sen tasa- puolisuus. Kirjoittaja on päästellyt täysillä kumartelematta sen kummemmin vasemmalle kuin oikealle. Erityisen ansiokas on 1900-luvun alun ja ensimmäisen maailman-

sodan aikaisista tapahtumista kertova osuus, jossa kirjoittaja kykenee pitäytymään kysymyksenasettelussaan ja esittämään toimivan synteisin metalliteollisuuden kehityksestä aikakaudella.

Teoksella on varmasti oma paikkansa teollisuuden tarinoiden joukossa. Panu Katilan laatima kuvitus on upea. Kirjasta olisi voinut tulla parempi, jos merkillisen esipuheen sijaan olisi uskaltauduttu rohkeammin sille linjalle, missä teos on parhaimmillaan. Sen ansiot liittyvät suomalaisen teknologiateollisuuden menneisyyden esittämiseen yleisölle ymmärrettävällä tavalla ja kerrotun muistiin merkitsemiseen. Tämähän on oma historian- tutkimuksen ja kirjoituksen lajinsa, ja arvostettu sellainen onkin.

Kirjoittaja on Teknillisen korkeakoulun historiantutkija.

panu.nykanen@hut.fi

Oikaisuja

Tekniikan Waiheita 3/2003

Sivuilla 42–43 julkaistun kuvan Hinc1-konferenssin osanottajista kuvasi Harald Yndestad.

Konferenssista kertovaan artikkeliin oli eksynyt pari epätarkkuutta. Hans Andersinin oman tarkennuksen mukaan hänen esitelmässään ei puhuttu "Tukholmassa sijainneesta IBM:n pohjoismaisesta päämajasta", kuten viime lehdessä mainittiin, vaan IBM:stä yleensä ja jokaisen pohjoismaan kehityksestä 1950-luvulla ja 60-luvun alkuvuosina. Jutussa mainittu ryhmä, jonka tarkoituksena oli "antaa isällisiä neuvoja" IBM:n kilpailijoiksi aikoville, ei sijainnut Tukholmassa vaan New Yorkissa ja se oli täysin riippumaton kunkin maan IBM-organisaatiosta ja toimi näiden tietämättä.

Tekniikan Waiheita 1/2003

Reetta Amperin artikkelin yhteydessä sivulla 16 julkaistun kuvan kuvateksti oli väärä. Oikea kuvateksti kuuluu: Kuvassa Alwin Jacobin suunnitelma vuodelta 1893 Nya Bryggeri Ab:n (Uusi Osake Panimo) panimorakennukseksi Helsingin Eerikinkadulle. Kansallisarkisto, rakennuspiirustukset.